

Tóth János

Bioetika –
Az élet kezdetéhez kapcsolódó etikai kérdése –
Béranyaság és dajkaanyaság

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen
készült az Európai Unió támogatásával.

Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

6.2 LECKE BÉRANYASÁG ÉS LOMBIKBÉBI PROGRAM

Régen azok a nők, akik nagyon súlyos reprodukciós betegségekkel rendelkeznek (pl. hiányzik a méhük) nem tudtak gyereket vállalni. Az elmúlt években az anyaság biológiai akadályainak kiváltására számos ígéretes kísérlet született. Ilyennek tekinthető a béranyaság és a dajkaanyaság is. Másrészt ezek a törekvések bioetikai szempontból is súlyos kérdéseket vetnek fel.

6.2.1 Fogalmak

A *béranyaság*, illetve *dajkaterhesség* esetében nem a gyermeket felnevelni szándékozó anya hordja ki a magzatot, hanem egy erre felkért másik nő. **A béranya fizetségért, a dajkaterhes szívésségből vállalkozik az eljárásra.** Ahol legális a béranyaság ott a petesejteknek, hímvarsejteknek és a gyermek kihordásának is piaci ára van. Ezzel szemben a dajkaterhesség *altruista* okokból közeli rokonok jön létre. A terhesség kihordására valamilyen okból képtelen nő anyja, testvére, barátnője, ismerőse segít, hasonlóan a szervadományozáshoz, ingyenesen, legfeljebb az orvosi költségek és a munkából való kiesés megtérítése mellett.

A megtermékenyített petesejt szempontjából is fontos különbségek tehetők: lehetnek olyan béranyák és dajkaanyák, akik a *saját petesejtjüket* használják és lehetnek olyan, akik *idegen petesejtet* „használnak”. Csak az utóbbi esetben beszélhetünk a szó szoros értelmében vett béranyáról vagy dajkaanyáról, az előbbi esetben helyesebb béranyaként vagy dajkaanyaként viselkedő anyáról beszélni.

Kezdetben a béranyasági megállapodásokban a béranya petesejtjét vették igénybe, ma már inkább a nevelőanya petesejtjét megtermékenyítik, s az így létrejött embrió a béranya méhébe ültetik. Ez a megoldás jogilag is tisztább helyzetet jelent, hiszen ekkor a béranya/dajkaanya genetikai értelemben nem anya. Persze a meddőségnek lehet olyan formája, amikor erre nincs lehetőség.

A szülő részt vesz a dajkaanya szülésén.

Forrás:

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/f/fe/Surrogate_parents_attending_birth.jpg/495px-Surrogate_parents_attending_birth.jpg

Az idegen petesejttel végzett béranyaság és dajkanyaság esetében elvileg háromféle anyáról beszélhetünk: **genetikai anya, béranya és nevelő anya**. Gyakran a genetikai anya egyben a nevelő anya, azaz a béranya csak azt a testet jelenti, amely kihordja a gyermeket. Az apa esetében a **genetikai apa és a nevelő apa** között lehet különbséget tenni. Így logikailag születhet olyan gyermek, akiknek öt különböző szülővel rendelkeznek: genetikai anya és apa, béranya és végül a két nevelő szülő.

Magyarországon a dajkaterhesség (azaz az altruista forma) 1997-ben ugyan bekerült a törvényi szabályozásba, de 2000-től nemcsak a béranyaságot, hanem a dajkaterhességet is betiltották nálunk.

Az elmúlt évben az ENSZ figyelme is a béranyaság felé fordult, és ezen megállapodások teljes tiltása is felmerült. A legtöbb probléma a béranyaság azon formáiból fakad, amelyekben a gyermeket kívánó párok távoli országokba mennek az olcsóbb és hazájukban nem engedélyezett reprodukciós eljárások miatt. Számos per, vita keletkezett ezekből a megállapodásokból. Az is gyakori és jogos kritika, hogy a szülőanya kap ugyan ellenszolgáltatást a terhesség kihordásáért, de az eljárás során mégsem egyenlő partnerként, és nem is mindig páciensként kezelik.

6.2.2 Béranyaság etikai kérdései

A béranyasággal kapcsolatban számos súlyos etikai kérdés merül fel: béranyák kizsákmányolása, a reprodukciós folyamatok piacosítása, a hagyományos szülő-gyermek kapcsolat megszűnése.

A béranyasággal kapcsolatosan a legnagyobb problémát az jelenti, hogy a gazdag párok a szegény országokba mennek, hogy béranyák segítségével gyereket „csináltassanak” maguknak. A nemzetközi béranyasági megállapodásokat a jog nehezen tudja kezelni: vagy engedékenyen félrenéz, vagy a büntetőjog teljes szigorával lecsap. További problémát, hogy számos esetben a külföldről hazatérő szülők nehezen tudták elismertetni a gyermeket a hazai jog szerint, és így a gyermekek identitáshoz és családi kapcsolatokhoz való jogai sérültek.

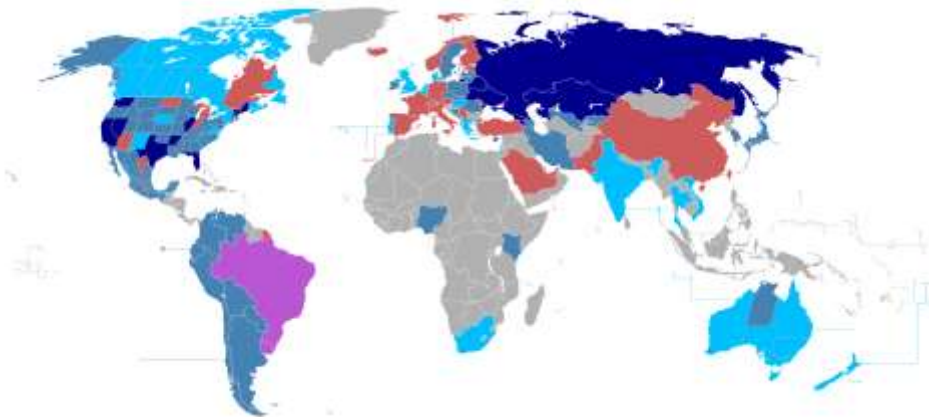
Maud de Boer-Buquicchio, az Európa Tanács titkárhelyettese, aki korábban az ENSZ-ben is foglalkozott a gyermekek jogaival, úgy véli, hogy a béranyaság a **gyermekkereskedelem** egyik formája. A nemzetközi béranyaság rendszere a jogi szabályozás függvényében gyakran változnak. Mind a *thai*, mind az *indiai* jogszabályokat szigorították azóta, hogy történetek súlyos visszaélések, legutóbb pedig *Kambodzsában* tiltották be a béranyasági megállapodásokat. Az itt meghozott törvény a már folyamatban lévő terhességekre is vonatkozik. Ezáltal nem a megrendelő szülők, hanem a béranyák kerültek nehéz helyzetbe, ugyanis a jogszabály megváltoztatása óta már több tucatnyi béranyát tartóztattak le. A letartóztatott nőkre akár 20 évi börtön is

várható, mert a béranyaságot emberkereskedelemnek minősítették.

Mások szerint nyilvánvaló különbség van a gyermekkereskedelem és a béranyaság között, amikor a béranyaság okán valaki béranyához fordul. A béranyaságot támogatók szerint a visszasságok jelentős része nem a béranyaság/dajkaterhesség lehetőségéből származik, hanem a jogi szabályozatlanságból, a külföldi megbízók sokszor irreális elvárásaiból, a béranyákkal szembeni előítéletekből, a közvetítő cégek nagy nyereségéből és nem utolsósorban a szegény országokban élő nők kiszolgáltatott helyzetéből származik. Például Indiában voltak olyan esetek, hogy agresszívan keresték meg a lányos családokat, sok pénzt ígérve és kevés információt adva a béranyaság útvesztőiről.

Szintén problémát jelent, hogy a béranyasággal párhuzamosan a reprodukciós szolgáltatásokat és javakat a piacon lehet adni és venni. Ahol a béranyaság legális ott piaci értéke van a petesejtnek, hímivarsejtnek és a béranyai szolgáltatásnak. Ez pedig tárgyiasítja ezeket a javakat továbbá az így előállított babákat is. A reprodukció monetarizálásának természetes következménye, hogy itt is érvényesül a gazdagok előnye a szegényekkel szemben.

A béranyasággal párhuzamosan a szülői szerepek is átalakulnak és elválják egymástól a genetikai szülő, a béranya és a gyereket felnevelő szülő. Azaz a természetes anya és apa funkció különböző személyekhez kerülnek. Ezzel párhuzamosan a szülő-gyerek kapcsolat erőssége és mélysége csökkenhet.

A béranyaság jogi helyzete világszerte:

Sötét kék: béranyaság és dajkaanyaság egyaránt megengedett

Kék: Nincs jogi szabályozás

Világos kék: Csak a dajkaanyaság a legális

Rózsaszín: Rokonok közötti dajkaanyaság megengedett.

Narancssárga: A törvény tiltja.

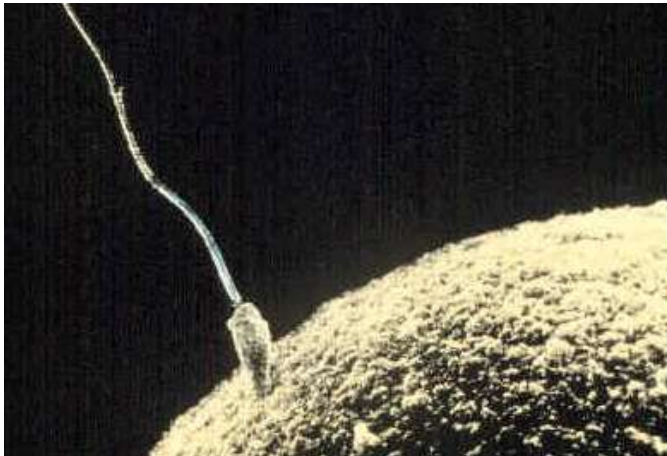
Szürke: Nem szabályozott, a jogi helyzet bizonytalan. Forrás:

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/58/Maternidad_subrogada_situaci%C3%B3n_legal.PNG

6.2.3 Lombikbébi és a kettős hatás elve

Manapság minden ötödik-hatodik pár meddő Magyarországon. Rajtuk próbál segíteni az orvostudomány az ún. *in vitro megtermékenyítéssel*, amelynek eredményeképpen hazánkban évente mintegy 1700 lombikbébi születik. Széleskörű egyetértés van abban, hogy ez az orvosi tevékenység erkölcsi szempontból helyes, mindamellett keresztény szempontból bírálható ez a gyakorlat.

A petesejtet megtermékenyítő spermium.

Forrás:

https://es.wikipedia.org/wiki/Inseminaci%C3%B3n_artificial#/media/Archivo:Sperm-egg.jpg

A keresztény moralitás számára ez a technológia elsősorban azért elfogadhatatlan, mert a folyamat során fölös számú embrió (blasztula) keletkezik, amelyeket lefagyasztva tárolnak vagy a szülők kérésére elpusztítanak. A „fölösleges” embriók sorsa még a szekuláris bioetikusok számára is problémát jelenthet. Tehát egy olyan technológiával állunk szemben, amelynek egyaránt vannak jó és rossz következményei. Ez persze nem egyedi eset. Az orvostudomány különösen gyakran szembekerül olyan kritikus helyzetekkel, ahol a gyógyítás során kár okozása is történik: méhen kívüli terhesség kezelése, a krónikus betegek fájdalomcsillapítása morfínnal, gyógyszerek mellékhatása.

Ilyen esetek jól vizsgálhatók a már említett (1.1 Lecke) kettős hatás elvének segítségével. Ha ezt az elvet alkalmazzuk a lombikbébi programokra, akkor a következő megállapításokat tehetjük. Általában a gyermekvállalás elősegítése érdekében végzett orvosi beavatkozások morálisan helyesek. A lombikbébi program célja a meddő párok megsegítése, ami erkölcsi szempontból szintén helyes cél. A lombik gyerekek megszületése (jó hatás) nem a szám felett keletkezett embriók létrehozásának (rossz hatás) a következménye. S végül a lombikbébi megszületése nagyobb előnyt

jelent, mint a folyamat során létrehozott „fölsleges” embriók lefagyasztásából vagy megsemmisítéséből származó hátrány.

Bioetikai szempontból tehát a lombik gyerekek megszületése nagyságrendekkel nagyobb jót jelent, mint néhány számfeletti megtermékenyített petesejt megsemmisítése. Mindamellet ennek a technológiának nyilvánvalóan törekedni kell arra, hogy a megtermékenyített petesejteket etikusán kezelje és számukat igyekezzen csökkenteni.

(Tóth János, SZTE)

Kérdések

1. Mi a különbség a béranyaság és a dajkaanyaság között?
2. A béranyaság folyamatában hány anya és apa lehet?
3. Béranyaságnak milyen etikai kérdései vannak?
4. A lombikbébi programra hogyan alkalmazható a kettős hatás elve?

Szakirodalom

Sándor Judit: Dajkaterhességtől a méhátültetésig: az anyaságért való küzdelem etikája. *Qubit.hu* 2019.08.13. <https://qubit.hu/2019/08/13/dajkaterhessegtol-a-mehatultetesig-az-anyasagert-valo-kuzdelem-etikaja>